

Evolutie van het arbeidsongevallenrisico in de privésector in België tussen 1985 en 2013

Verschillende factoren bepalen het aantal arbeidsongevallen. Sommige van die factoren zijn meetbaar. Denken we daarbij aan het aantal werknemers dat wordt blootgesteld aan het ongevallenrisico, het soort activiteiten van de economische sectoren, het soort tewerkstelling (hand- of hoofdarbeid) en de leeftijd van de werknemers, want de jongste werknemers worden vaker het slachtoffer van een arbeidsongeval, terwijl de gevolgen van de ongevallen zwaarder zijn bij de oudste werknemers. Van andere factoren kunnen we vermoeden dat ze een gunstig effect hebben op het ongevallenrisico, maar bestaan er (nog) geen indicatoren die het mogelijk maken om een verband aan te tonen tussen de evolutie daarvan en die van het risico. Denken we daarbij aan de verbetering van de arbeidsomstandigheden, de evolutie van de wetgeving of het preventiebeleid dat werd uitgewerkt in de sectoren en de ondernemingen.

Diepgaande veranderingen in het economische landschap sinds 1985

Tussen 1985 en 2013 is het economische landschap in België sterk veranderd. We nemen daarvoor de tewerkstelling in de activiteitssectoren als indicator. Tijdens die periode is het aantal werkplekken met 41 % gestegen.¹ Die stijging was niet in alle sectoren even sterk. In de sectoren van de verwerkende industrieën van metalen, van machine- en autobouw en de andere verwerkende industrieën (zoals die van voedingswaren, textiel, hout en papier) (NACE-code-70, afdelingen 3 en 4) is het aantal werknemers gedaald.

De tewerkstelling is licht gestegen in de sectoren van de bouw en het transport (NACE-code-70, afdelingen 5 en 7), sterk gestegen in de sector van de handel en de horeca (NACE-code-70, afdeling 6) en exponentieel gegroeid in de sector van de banken, verzekeringen en diensten aan ondernemingen (waaronder de uitzendarbeid en de schoonmaak²) en in de sector van de gezondheidszorg en de diensten aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9) (grafiek 1).

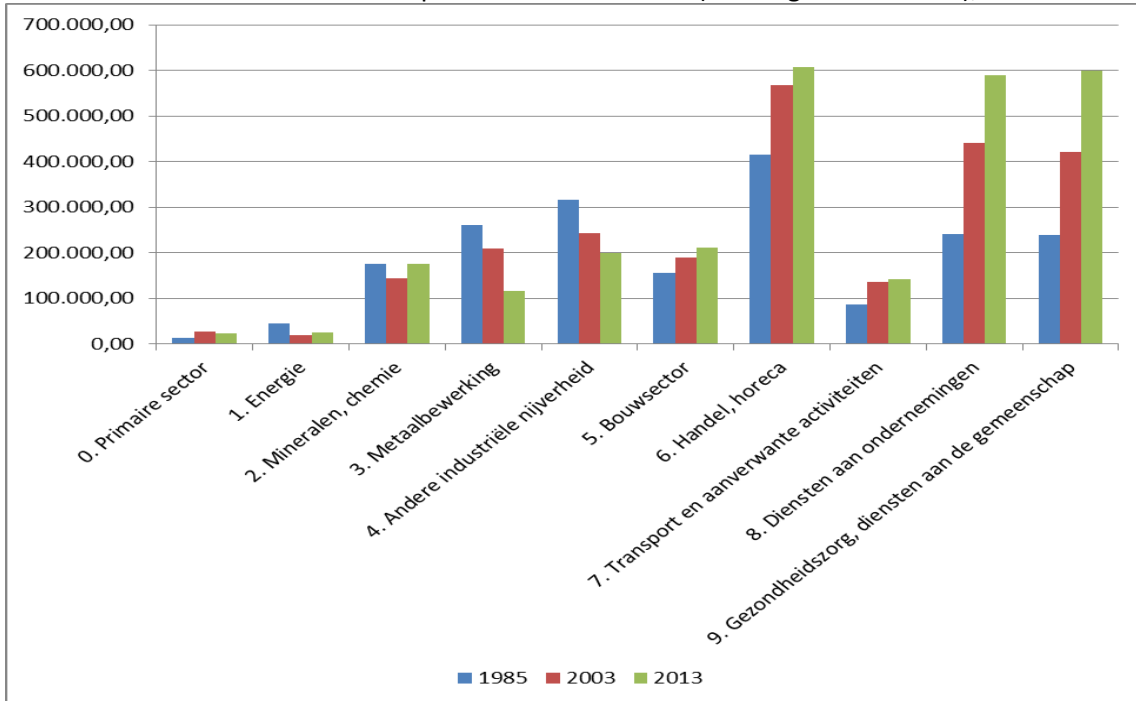
In 1985 was de tewerkstelling het hoogst in de sectoren van de handel en de horeca (NACE-code-70, afdeling 6), de industrie (NACE-code-70, afdelingen 3 en 4) en de andere diensten aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdeling 9).

In 2013 was de tewerkstelling afgetekend het hoogst in enerzijds de sectoren van de handel en de horeca (NACE-code-70, afdeling 6), waarin ze zich heeft gestabiliseerd tussen 2003 en 2013, en anderzijds in de sectoren van de diensten aan ondernemingen en aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9) waarin de tewerkstelling nog steeds stijgt.

¹ Bron: RSZ

² De schoonmaaksector (NACE 2008-812 viel in 1985 onder afdeling 9 "Andere diensten". Voor deze studie werd hij gecatalogiseerd in afdeling 8 "Activiteiten van diensten en dienstverlening", waartoe hij nu behoort.

Grafiek 1 - Evolutie van het aantal werkplekken in de sectoren (afdeling van NACE-70); 1985-2003-2013

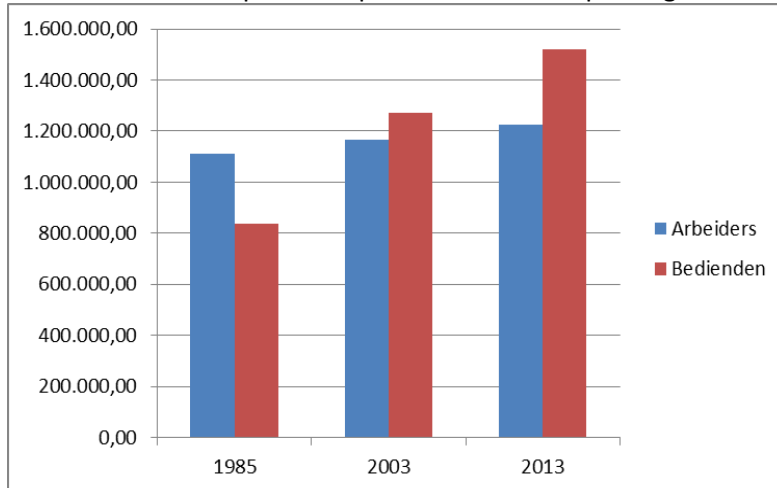
De bedienden zijn nu in de meerderheid

De behoefte aan handarbeid in de ondernemingen is veranderd. Die evolutie heeft een globale impact op het soort tewerkstelling. Terwijl het aantal bedienden in 1985 nog 43 % bedroeg, waren ze in 2013 met 55 % in de meerderheid.

De sector van de verwerkende nijverheid (NACE-code-70, afdelingen 3 en 4) telt nu ruim de helft arbeiders (-233 000) minder. In de energie- en watersector (NACE-code-70, afdeling 1) zijn er nagenoeg geen arbeiders meer sinds de steenkoolwinning is gestopt.

Hoewel in de sector van de diensten aan ondernemingen en aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9) hoofdzakelijk bedienden (65 %) aan het werk waren in 2013, is het aantal werkplekken voor arbeiders in die sectoren tussen 1985 en 2013 gestegen van 152 600 naar 412 500. Het gaat daarbij in essentie over werkplekken in de sectoren van de schoonmaak, de uitzendarbeid en de maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting (NACE-code 2008, 81, 78 en 88). Die arbeiders werken niet meer in dezelfde beroepsactiviteiten, noch in dezelfde arbeidsomstandigheden als de arbeiders in 1985.

Grafiek 2 - Evolutie van het aantal werkplekken - privésector - beroepscategorie - 1985-2013

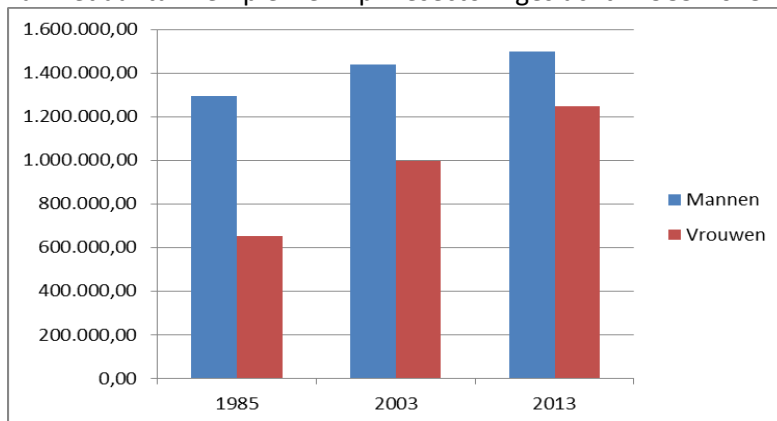

De tewerkstelling raakt meer en meer gemengd

De tewerkstelling is verder ook vervrouwelijkt in die periode. Vrouwen nemen nu 45 % van de werkplekken in tegenover 33 % in 1985. Terwijl de tewerkstelling van mannen met 16 % is gestegen tussen 1985 en 2013, heeft de tewerkstelling van vrouwen een sprong gemaakt van 92 % in die periode.

In de industrie (NACE-code-70, afdelingen 3 en 4) is het aantal vrouwen, net als het aantal mannen, gedaald. Maar het aantal vrouwen is sterk gestegen in de sector van de diensten aan ondernemingen en aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9) met daarin onder meer de banken en verzekeringen, de juridische en boekhoudkundige activiteiten en de activiteiten van de schoonmaak, de maatschappelijke dienstverlening, de medisch-sociale activiteiten en de gezondheidszorg). Ze hebben hun meerderheid nog verstevigd van 56 % in 1985 naar 64 % van het totale aantal werkplekken in 2013.

Grafiek 3 - Evolutie van het aantal werkplekken - privésector - geslacht - 1985-2013

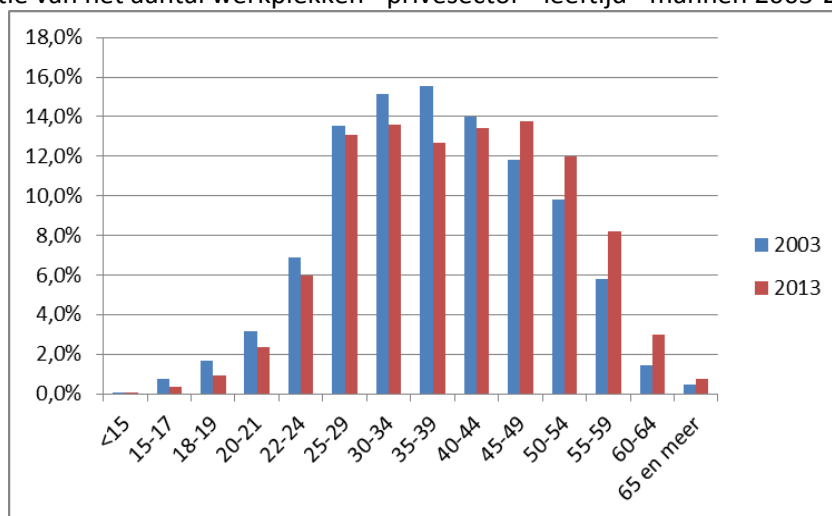
De actieve bevolking is vergrijsd tussen 2003 en 2013

Als we de leeftijdspiramides van 2003³ en 2013 vergelijken, krijgen we een indicatie van de mate waarin de actieve bevolking aan het vergrijzen is. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is het percentage van de oudste werknemers (van 45 jaar en ouder) hoger in 2013 dan in 2003.

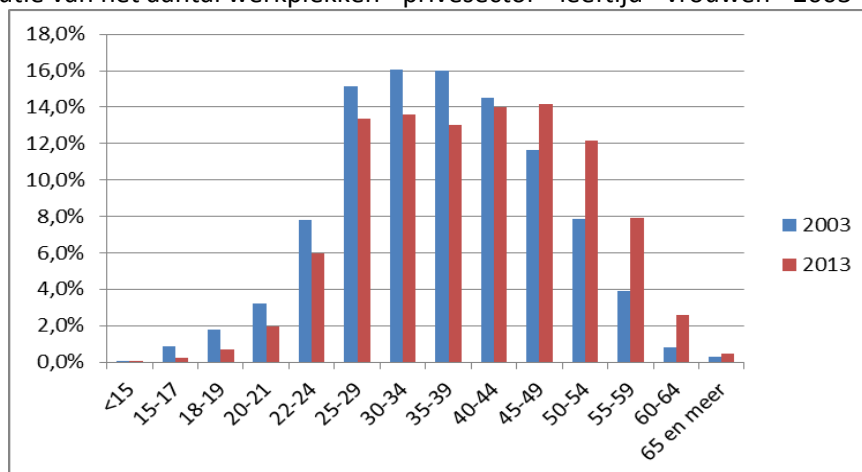
³ De verdeling van de werkplekken naargelang de leeftijd is bij de RSZ pas beschikbaar vanaf 2003.

Fonds voor arbeidsongevallen – Augustus 2014

Grafiek 4 - Evolutie van het aantal werkplekken - privésector - leeftijd - mannen 2003-2013

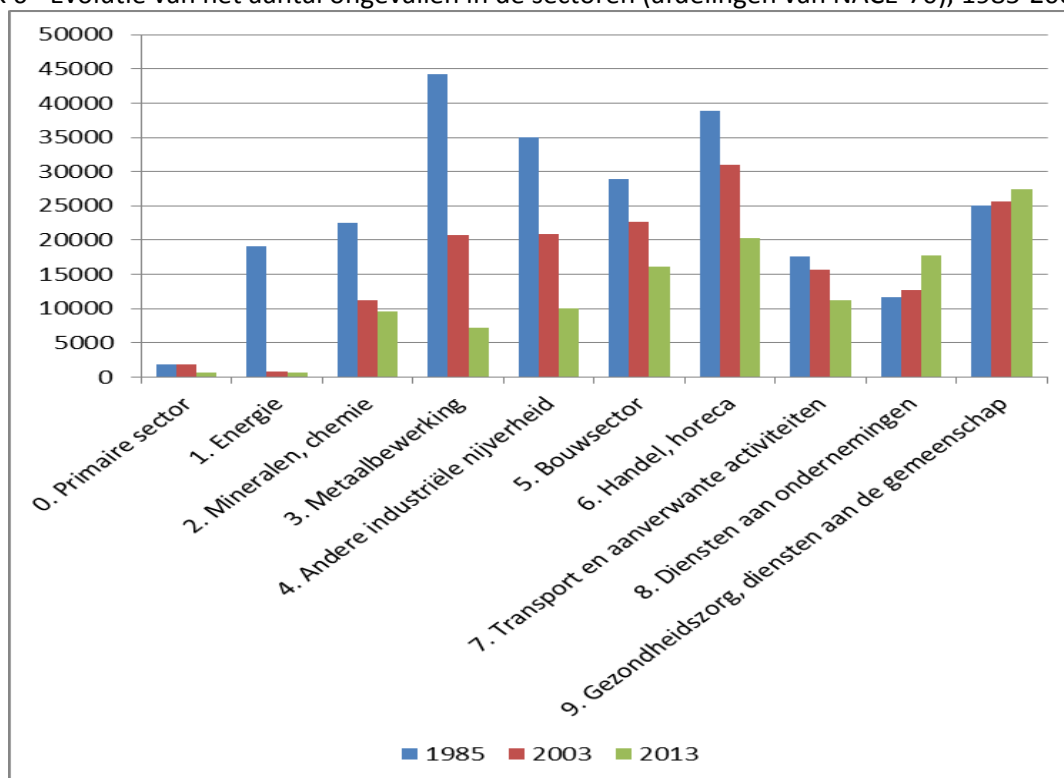
Grafiek 5 - Evolutie van het aantal werkplekken - privésector - leeftijd - vrouwen - 2003-2013

Tussen 1985 en 2013 is het aantal arbeidsongevallen gedaald, zowel in absolute cijfers als in relatieve waarden

Tussen 1985 en 2013 is het aantal ongevallen van arbeiders en bedienden op de arbeidsplaats met de helft gedaald (van 245 083 in 1985 naar 123 788 in 2013).

Grafiek 6 - Evolutie van het aantal ongevallen in de sectoren (afdelingen van NACE-70); 1985-2003-2013

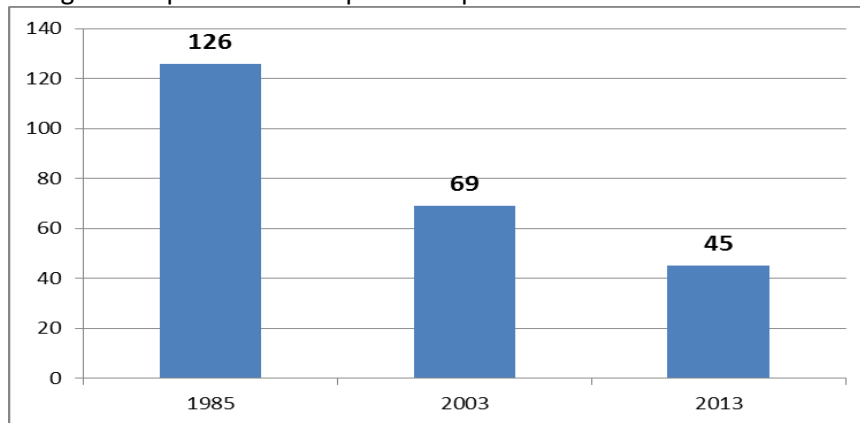
Die daling zien we in alle sectoren, al is die niet altijd even sterk, met uitzondering van de sectoren van de diensten aan ondernemingen en aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9). De globale stijging van het aantal ongevallen in die sectoren is meer bepaald terug te voeren op het stijgende aantal ongevallen van uitzendkrachten en werknemers in de schoonmaaksector (32 % van het totale aantal ongevallen van beide sectoren samen in 2013).

De sterkste dalingen van het aantal arbeidsongevallen zien we in de sector van de industrie (ontginning van mijnen en energiebronnen en verwerking van grondstoffen tot afgewerkte producten - NACE-code-70, afdelingen 1, 2, 3 en 4). Zoals we hebben gezien in grafiek 1 gaat het om sectoren waarin de tewerkstelling is gedaald, met uitzondering van de sector van de ontginning en verwerking van mineralen (NACE-code-70, afdeling 2).

Die worden gevolgd door de sectoren van de bouw, de handel, de horeca en het transport (NACE-code-70, afdelingen 5, 6 en 7) waarin het aantal ongevallen daalt, hoewel de tewerkstelling er is gestegen, zij het in mindere mate dan in de sector van de industrie.

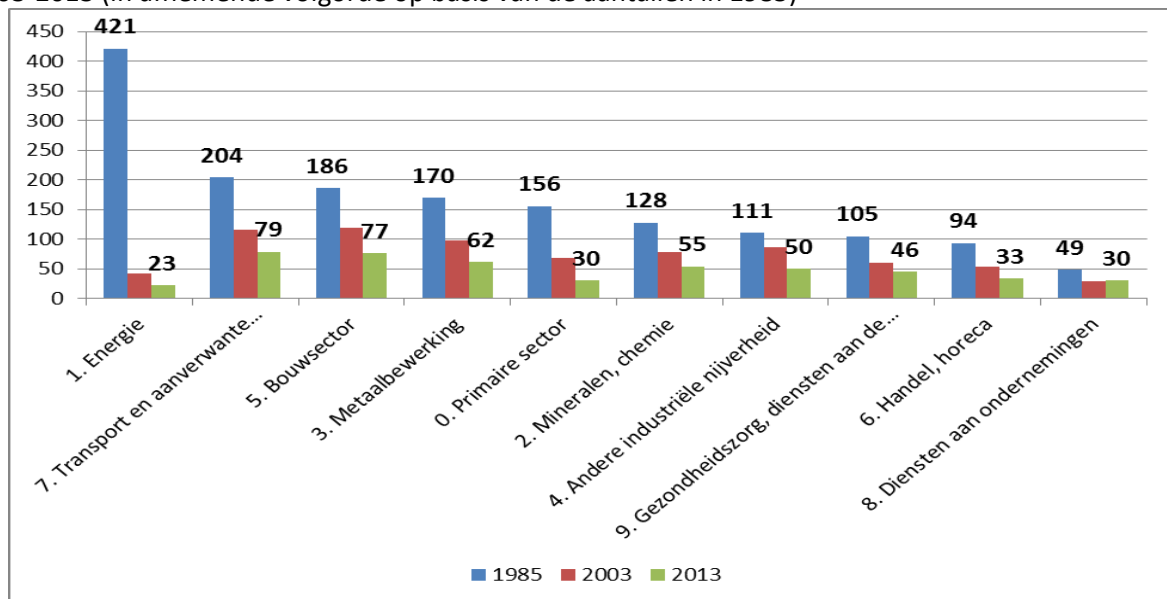
Het aantal ongevallen is niet alleen in absolute cijfers, maar ook in relatieve waarden gedaald tussen 1985 en 2013. Zo is het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken voor de hele privésector gedaald van 126 naar 45.

Grafiek 7 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken - privésector - 1985-2003-2013

Het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken daalt in alle sectoren. In de sector van de diensten aan de ondernemingen (NACE-code-70, afdeling 8), waarin de aantallen overigens het laagst zijn, is de daling het minst sterk. Verder stellen we een indrukwekkende terugval vast in de energiesector met het einde van het ontginnen en briketteren van steenkool (NACE-code-70, afdeling 1).

Grafiek 8 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken in de sectoren (afdelingen van NACE-70 - 1985-2003-2013 (in afnemende volgorde op basis van de aantallen in 1985)

Daling van het ongevallenrisico, zowel bij arbeiders als bij bedienden

Het ongevallenrisico is beduidend hoger bij handarbeiders, die in het algemeen worden opgenomen in de beroepscategorie van de arbeiders, dan bij andere werknemers. De verklaring daarvoor ligt vanzelfsprekend in het soort werk dat ze doen.

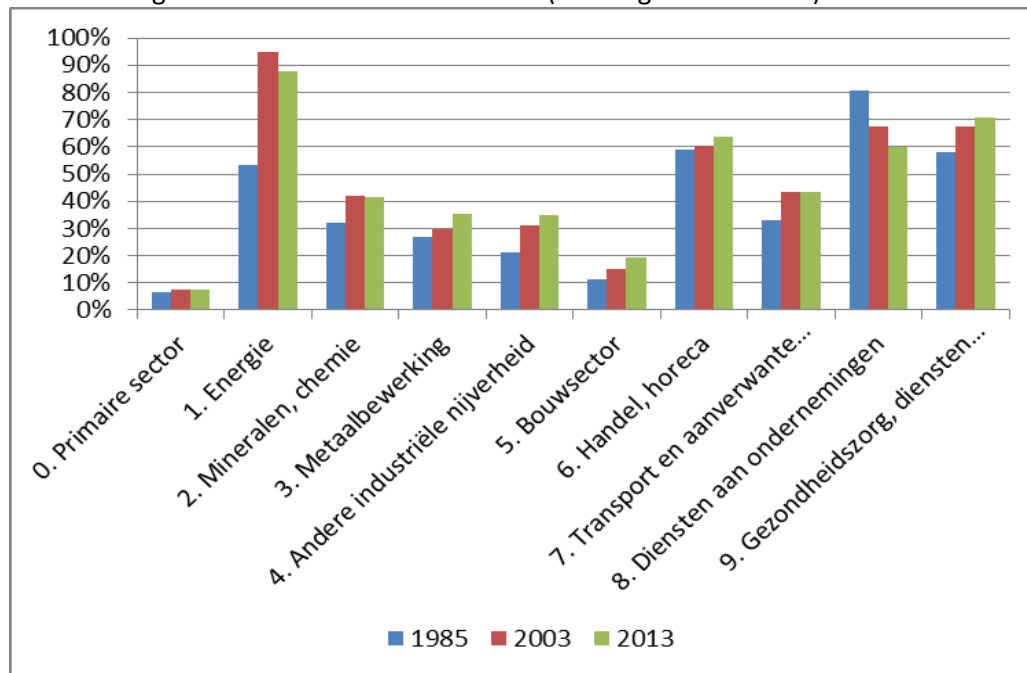
Tussen 1985 en 2013 is de tewerkstelling geëvolueerd naar meer bedienden dan arbeiders (grafiek 2). Op 2 uitzonderingen na is het aandeel bedienden gestegen in alle sectoren in de loop van die periode. In de primaire sector (NACE-code-70, afdeling 0) is het percentage bedienden laag (7 %) en stabiel gebleven. In de sector van de diensten aan de bedrijven (NACE-code 70, afdeling 8) blijven de bedienden in de meerderheid, maar hun percentage is gedaald van 81 % in 1985 naar 60 % in 2013. Die evolutie

vloeit voort uit de opkomst van de sectoren van de uitzendarbeid en de schoonmaak waarin hoofdzakelijk arbeiders worden tewerkgesteld.

De stijging van het aantal arbeiders in die sector verklaart waarom de daling van het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken minder sterk is dan in de andere sectoren (grafiek 8).

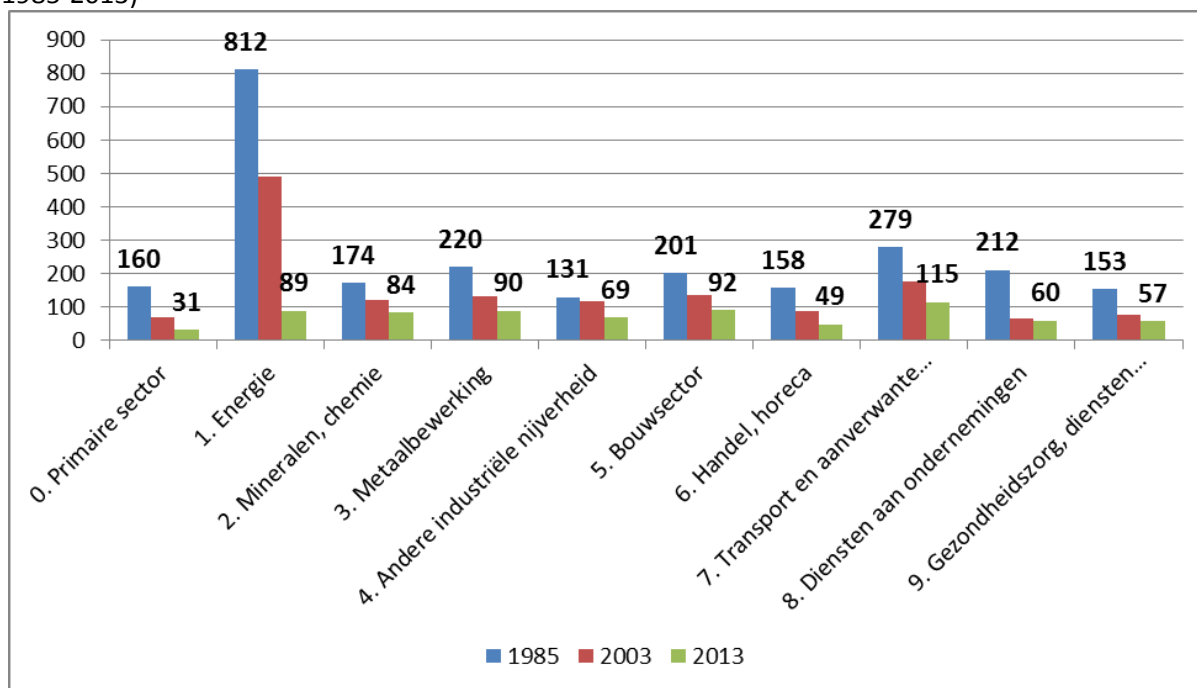
In de energiesector (NACE-code-70, afdeling 1) is de tewerkstelling van arbeiders sterk gedaald van 47 % in 1985 naar 12 % van de totale tewerkstelling in de sector in 2013 als gevolg van het verdwijnen van de ontginning en verwerking van steenkool.

Grafiek 10 - Percentage van bedienden in de sectoren (afdeling van NACE-70) - 1985-2003-2013

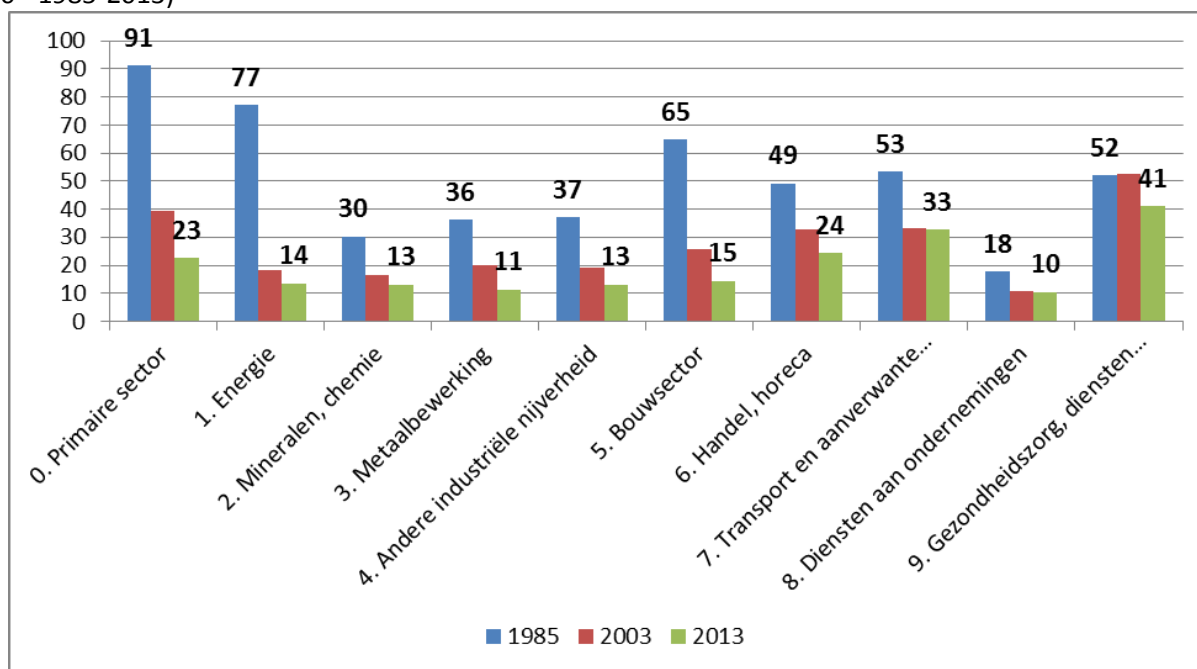

Als we dat nog grondiger analyseren en de evolutie van het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken tussen 1985 en 2013 vergelijken voor beide beroepscategorieën, zien we dat het aantal zowel bij de arbeiders als bij de bedienden in elke sector is gedaald.

Grafiek 11 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken **arbeiders** in de sectoren (afdelingen van NACE-70 - 1985-2013)

Grafiek 12 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken **bedienden** in de sectoren (afdelingen van NACE 70 - 1985-2013)

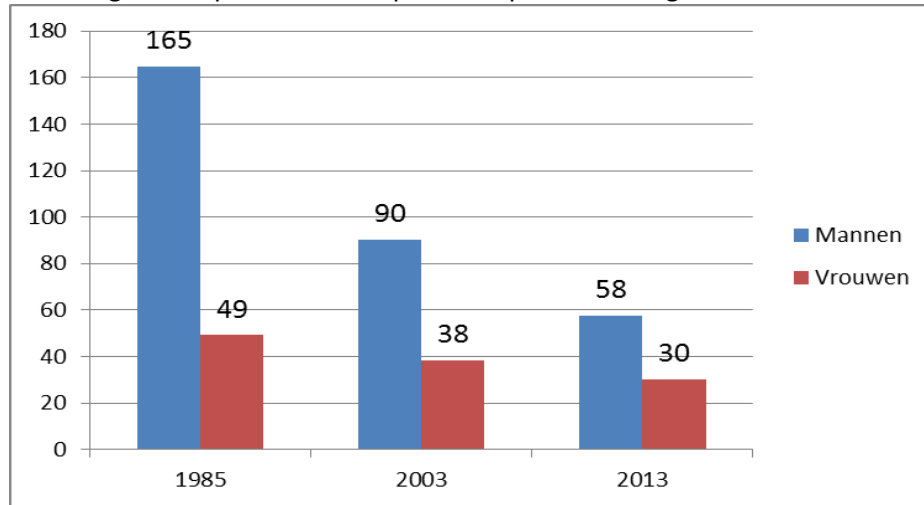
De stijging van het aantal vrouwen in de ondernemingen heeft geen negatief effect op het ongevallenrisico

De tewerkstelling is verder vervrouwelijkt tijdens de geobserveerde periode (grafiek 3). Van het aantal vrouwelijke werknemers hebben de bedienden, die al in de meerderheid waren in 1985 (met 59 %) die meerderheid verstevigd (69 % in 2013).

Fonds voor arbeidsongevallen – Augustus 2014

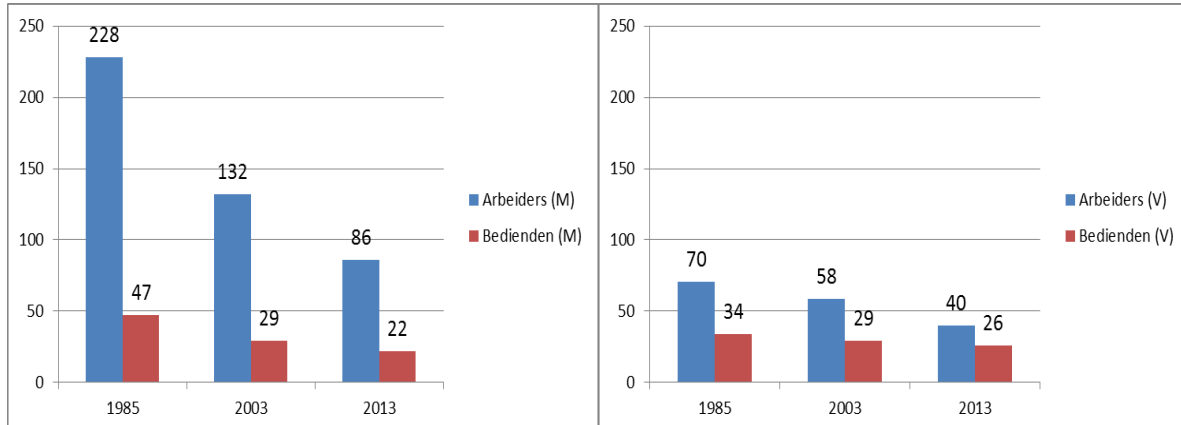
De stijging van het aantal vrouwen in de ondernemingen heeft geen negatieve invloed gehad op het ongevallenrisico. Het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken is tussen 1985 en 2013 immers bij zowel de vrouwen als de mannen gedaald.

Grafiek 13 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken - privésector - geslacht - 1985-2003-2013

Als we kijken naar de evolutie van het aantal ongevallen naargelang het geslacht en de beroepscategorie, stellen we vast dat het aantal zowel bij de mannen als bij de vrouwen daalt in elke beroepscategorie (grafiek 14).

Grafiek 14 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken - privésector - beroepscategorie - geslacht - 1985-2013

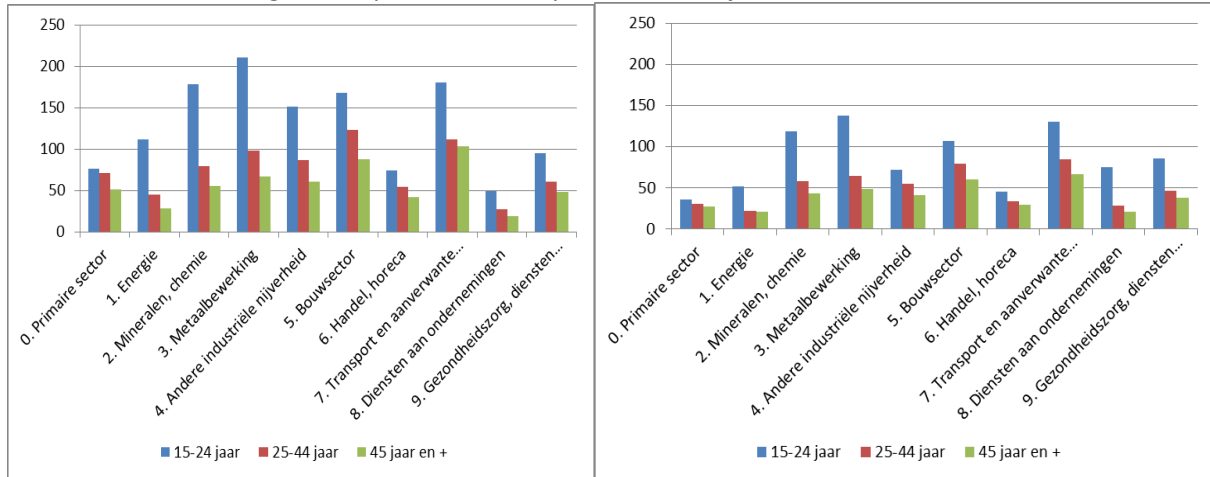

Tussen 2003 en 2013 is het aantal ongevallen in het algemeen gedaald in alle leeftijdscategorieën

Hoe jonger de werknemer, hoe hoger de ongevallenfrequentie. Dat wordt bevestigd door de analyse van de ongevallen van 2003 en 2013, ongeacht de sector. Dat is af te lezen uit grafiek 15 die de verdeling toont van het aantal ongevallen per 1 000 werkplekken naargelang de sectoren en de leeftijd van de slachtoffers.

Als we de aantallen vergelijken van de ongevallen van 2003 en die van 2013, zien we ook in 2013 een algemene daling voor elke leeftijdscategorie en in elke sector, met uitzondering van de sector van de diensten aan bedrijven. In die sector is het aantal van de min-25-jarigen hoger in 2013, terwijl het aantal stabiel is gebleven voor de andere 2 leeftijdscategorieën.

Grafiek 15 - Aantal ongevallen per 1 000 werkplekken - leeftijd - 2003 en 2013

Conclusie:

1) Deze studie ging over de evolutie tussen 1985 en 2013 van de ongevallen op de arbeidsplaats. Die evolutie werd bekeken in de context van de economische veranderingen in die periode met de tewerkstelling (het aantal werkplekken) als indicator.

Het arbeidsongevallenrisico kan dan wel worden uitgedrukt in absolute cijfers (in aantal ongevallen), maar om het beter te kunnen inschatten moeten die gegevens in verhouding worden gezien tot het aantal werknemers dat wordt blootgesteld aan het ongevallenrisico (werkplekken⁴). Als alle andere factoren gelijk blijven, verandert het aantal ongevallen immers evenredig met de tewerkstelling. Door de ongevallegraad te berekenen schakelen we dat mechanisme uit.

2) Alle ongevallen, ongeacht de gevolgen ervan (wel of geen tijdelijke of blijvende ongeschiktheid) worden meegerekend. De ongevallen werden in de gegevensbanken van 1985, 2003 en 2013 immers niet op exact dezelfde manier geclassificeerd volgens de ernst ervan (tijdelijke en blijvende ongeschiktheid). Aangezien we geen gegevens wilden gebruiken die niet helemaal vergelijkbaar zijn, hebben we de studie beperkt tot de analyse van de evolutie van het geheel van de ongevallen.

Aangezien de studie veeleer gaat over de frequentie en niet over de ernst van de ongevallen, kan dat een invloed hebben op de conclusies. We moeten immers in het achterhoofd houden dat de frequentie van de ongevallen wel daalt met de leeftijd, maar dat de ernst van de gevolgen ervan stijgt met de leeftijd.⁵ Dat kan niet worden aangetoond in deze studie.⁶

3) Er werden verschillende variabelen onderzocht

⁴ Bron: de RSZ

⁵ Zie "De arbeidsongevallen en de leeftijd van het slachtoffer" op de website van het Fonds:
http://www.faofat.fgov.be/site_nl/stats_etudes/etudes/risques/risques.html

⁶ Voor de evaluatie van de ernst van de ongevallen verwijzen we naar de statistische verslagen van 2010 en 2012 over de privésector: http://www.faofat.fgov.be/site_nl/stats_etudes/rapport_stat/rapport_stat.html

3.1) De activiteitssectoren: Opdat de verdeling van de tewerkstelling van de 3 jaren vergelijkbaar zou zijn, moesten we dezelfde nomenclatuur gebruiken, namelijk de NACE-70, die werd gebruikt in 1985.

Uit grafiek 1 blijkt dat de sectoren van de ontginning van steenkool en de industrie (NACE-code-70, afdelingen 1, 3 en 4) verdwenen zijn of minder werkplekken tellen. Daartegenover staan de 2 sectoren die sterk zijn gegroeid in die periode: die van de diensten aan bedrijven en aan de gemeenschap (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9).

3.2) De beroeps categorieën: Het soort werk is geleidelijk aan veranderd tussen 1985 en 2013. De verhouding is omgekeerd. Het aantal bedienden is sterker gestegen dan het aantal arbeiders, in die mate dat de bedienden in de meerderheid zijn nu.

Het aantal arbeiders is blijven groeien, maar niet even sterk in alle sectoren. Enerzijds zien we dat er werkplekken zijn verdwenen in de industrie sectoren, en anderzijds zien we dat het aantal arbeiders in de diensten sterk is gestegen. Het gaat nog steeds over handarbeiders, maar ze voeren niet meer dezelfde activiteiten uit en werken niet meer in dezelfde omstandigheden als de arbeiders in 1985.

3.3) Het geslacht: vrouwen nemen een steeds groter deel van de tewerkstelling in. Ze zijn met name sterk vertegenwoordigd in de sector van de diensten. Daarin maken ze een ruime meerderheid uit.

3.4) De leeftijd: de geobserveerde periode is hier relatief kort (2003-2013). Toch blijkt duidelijk dat de actieve bevolking vergrijsst: zowel bij de vrouwen als bij de mannen. Het relatieve aandeel van werknemers van 45 jaar en ouder is groter in 2013 dan in 2003.

Tussen 1985 en 2013 is het aantal ongevallen met de helft gedaald. Die daling heeft zich in alle sectoren doorgezet, met uitzondering van de sector van de diensten (NACE-code-70, afdelingen 8 en 9). Die daling is logisch in de sectoren waarin de tewerkstelling is gedaald. Die verklaring gaat echter niet op voor de sectoren waarin de tewerkstelling blijft stijgen (de bouw, de handel, de horeca en het transport (NACE-code-70, afdelingen 5, 6 en 7). In de sectoren van de diensten kan de stijging van het aantal ongevallen worden verklaard door de stijging van de tewerkstelling en met name door de opkomst van de sectoren van de uitzendarbeid en de schoonmaak.

Het aantal arbeidsongevallen is niet alleen in absolute cijfers, maar ook in relatieve waarden gedaald. Het aantal ongevallen (per 1 000 werkplekken) is gedaald in alle activiteitssectoren, zowel bij de arbeiders als bij de bedienden, zowel bij de mannen als bij de vrouwen en in de verschillende leeftijdscategorieën.

Samengevat kan de gunstige evolutie van het arbeidsongevallenrisico voor een groot deel worden verklaard door de overgang van een industriële maatschappij naar een dienstenmaatschappij die minder "gevaarlijk" is en door de verschuiving van handarbeid, die risicovoller is, naar intellectuele arbeid, in veiligere arbeidsomstandigheden.

Tussen 1985 en 2013 zijn de sectoren van de diensten aan ondernemingen en aan de gemeenschap opgekomen en binnen die sectoren is het aantal arbeiders (en vooral het aantal arbeidsters) gestegen. Maar de stijging van dat type werknemers heeft geen negatieve invloed gehad op de aantallen van de sectoren.